

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**İKİNCİ BÖLÜM
KARAR****RECEP TOK BAŞVURUSU**

Başvuru Numarası : 2019/18178

Karar Tarihi : 25/5/2022

Başkan : Kadir ÖZKAYA

**Üyeler : M. Emin KUZ
Rıdvan GÜLEÇ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Kenan YAŞAR**

Raportör : Ayhan KILIÇ

Başvurucu : Recep TOK

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; taşınmazın bir bölümü üzerinden kamulaştırma yapılmaksızın enerji nakil hattı geçirilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının, tazminat ödenmemesi nedeniyle mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının, yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 24/5/2019 tarihinde yapılmıştır. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

4. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

5. Başvurucu 1964 doğumlu olup Ordu'da ikamet etmektedir.

6. Başvurucu, Erzurum ili Uzundere ilçesi Çağlayanlı köyü Cıvil mevkiinde kâin 145 ada 15 parsel sayılı taşınmazın malikidir. Tarım arazisi niteliğinde olan taşınmazın üzerinden kamulaştırma yapılmaksızın veya kamu irtifakı tesis edilmeksizin 1956 yılından önce enerji nakil hattı geçirilmiştir.

7. Başvurucu 22/2/2012 tarihinde Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketine (TEİAŞ) başvurarak taşınmazının kamulaştırılmasını ve bedelinin ödenmesini talep etmiştir. Talep, enerji nakil hattının 1956 yılından önce inşa edilmiş olması sebebiyle istemin zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

8. Başvurucu 28/5/2012 tarihinde Tortum Asliye Hukuk Mahkemesinde (Asliye Hukuk Mahkemesi) TEİAŞ'a karşı kamulaştırmassız el atma sebebiyle tazminat davası açmıştır. Dava dilekçesinde başvuru, taşınmazının üzerinden haksız olarak enerji nakil hattı geçirildiğini ve bu durumun taşınmazının kullanımını engellediğini ileri sürmüştür. Dava dilekçesinde ayrıca zamanaşımının söz konusu olmadığını belirtmiş, fazlaya ilişkin hakları saklı tutulmak üzere 6.000 TL tazminatın el atma tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte ödenmesine hükmedilmesi talibinde bulunmuştur.

9. TEİAŞ'ın sunduğu cevap dilekçesinde, Erzurum-Tortum enerji iletim hattının yapımına 1952 yılında başlanıp 1956 yılından önce bitirildiği belirtilmiştir. Cevap dilekçesinde 5/1/1961 tarihli ve 221 sayılı Amme Hükmi Şahısları veya Müesseseleri Tarafından Fiilen Amme Hizmetlerine Tahsis Edilmiş Gayrimenkuller Hakkında Kanun'un 1. maddesi uyarınca, taşınmazın elektrik direklerinin geçtiği kısmının kamulaştırılmış sayıldığı, tazminat hakkının da anılan Kanun'un yürürlüğe girmesinin üzerinden iki yıl geçmekle zamanaşımına uğradığı ifade edilmiştir.

10. Asliye Hukuk Mahkemesi 1/11/2012 tarihinde davayı hak düşürücü sürenin aşıldığı gerekçesiyle reddetmiştir. Kararın gerekçesinde 4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 38. maddesi Anayasa Mahkemesinin 10/4/2003 tarihli ve E.2002/112, K.2003/33 sayılı kararıyla iptal edilmiş ise de iptal kararının verildiği tarihte başvurunun dava hakkının sona erdiği belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesinin verdiği iptal kararının geçmişe yürütmeyeceğinin vurgulandığı kararda, düşmüş olan dava hakkının iptal kararıyla canlanmayacağı ifade edilmiş; hak düşürücü sürenin dolmuş olması nedeniyle davanın reddi gerektiği açıklanmıştır.

11. Asliye Hukuk Mahkemesinin kararı, Yargıtay 5. Hukuk Dairesinin (Daire) 3/6/2013 tarihli kararıyla bozulmuştur. Bozma kararında, enerji nakil hattının 1960 yılında işletmeye açıldığı ve davacı adına olan tapu kaydının da 6/12/2008 tarihinde yapıldığı belirtilerek başvurunun mülkiyet hakkının bu tarihte doğduğu, buna göre işin esasına girilerek 2942 sayılı Kanun'un geçici 6. maddesi doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

12. Bozma kararına uyan Asliye Hukuk Mahkemesi, bilirkişi incelemesi yaptırmıştır. Bilirkişi Kurulu tarafından hazırlanan 15/5/2014 havale tarihli raporda başvurucuya ödenmesi gereken tutar; irtifak alanında kalan ağaçların bedeli 27.479,14 TL, taşınmazda oluşan değer azalışı ise 6.738,15 TL olmak üzere toplam 34.217,29 TL olarak hesaplanmıştır.

13. Asliye Hukuk Mahkemesi 25/7/2014 tarihinde davayı kabul etmiş ve bilirkişi raporunda belirlenen 34.217,29 TL'nin başvurunca tazminat olarak ödenmesine hükmetmiştir. Kararın gerekçesinde, kamulaştırma yapılmadan taşınmaza el atıldığı olgusu kabul edilmiş; bilirkişi raporunun da hükme esas alınmaya elverişli olduğu ifade edilmiştir.

14. Daire 11/2/2015 tarihinde bu kararı da bozmuştur. Bozma gerekçesinde, ağaçların enerji nakil hattından sonra dikildiği gözetildiğinde bunlar için bedel belirlenemeyeceği ifade edilmiştir.

15. Asliye Hukuk Mahkemesi bozma kararına uyararak yeniden tahkikata başlamıştır. Davalı vekili 5/5/2016 tarihli duruşmada enerji nakil hattının söküldüğünü bildirmiştir.

16. Asliye Hukuk Mahkemesi 18/1/2018 tarihinde konusuz kalan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. Kararın gerekçesinde; enerji nakil hattının dava tarihinden sonra kaldırılmış olduğu, bu sebeple davanın konusuz kaldığı belirtilmiştir.

17. Başvurucu bu karara karşı temyiz yoluna başvurmuştur. Temyiz dilekçesinde; el atmanın devam ettiği yaklaşık elli yıllık süre boyunca taşınmazından tam olarak yararlanmadığını, bu dönemde taşınmazını kullanamamasından kaynaklanan tazminatın hesaplanarak ödenmesi gerektiğini belirtmiştir. Daire, usul ve yasaya uygun olduğunu belirterek 14/3/2019 tarihinde kararı onamıştır. Nihai karar 29/4/2019 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

18. Konu ile ilgili hukuk için bkz. *Şevket Karataş* [GK], B. No: 2015/12554, 25/10/2018, §§ 20-33.

19. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) *Yel ve diğerleri/Türkiye* (B. No: 28241/18, 13/7/2021) kararında, bir kimsenin taşınmazı kamulaştırmaya konu olduğunda ilke olarak kamulaştırılan taşınmazın değeriyle orantılı tazminat ödenmesi, tazminat hakkına sahip maliklerin tespit edilmesi ve kamulaştırmayla ilgili diğer meseleler dâhil olmak üzere kamulaştırmanın tüm sonuçlarının değerlendirilmesini temin eden ve iddia sahibinin yeni bir dava açmasına gerek bırakmayacak bir yargısal sürecin bulunması gerektiğini ifade etmiştir (*Yel ve diğerleri/Türkiye*, § 72).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

20. Anayasa Mahkemesinin 25/5/2022 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Mülkiyet Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

21. Başvurucu, idarenin kamulaştırma yapmaksızın taşınmazının üzerinden enerji nakil hattı geçirmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.

2. Değerlendirme

22. Anayasa'nın "*Mülkiyet hakkı*" kenar başlıklı 35. maddesi şöyledir:

"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

23. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

24. Somut olayda başvuruçunun taşınmazının bir bölümü üzerinden kamulaştırma yapılmaksızın enerji nakil hattı geçirildiği ve hattın başvuruya konu dava devam ederken söküldüğü hususu tartışmasıdır. Başvuruçunun taşınmazına kamulaştırma yapılmaksızın el atılması mülkiyet hakkına müdahale teşkil etmektedir. Bu müdahalenin mülkten yoksun bırakmaya ilişkin ikinci kural çerçevesinde incelenmesi gerekir.

25. Anayasa Mahkemesi, daha önce çeşitli kararlarında kamulaştırmaz el atma yoluyla yapılan müdahalelerin kanuni bir dayanağı bulunmadığından mülkiyet hakkının ihlaline yol açtığını kabul etmiştir (*Celalettin Aşçıoğlu*, B. No: 2013/1436, 6/3/2014; *Mustafa Asiler*, B. No: 2013/3578, 25/2/2015; *İbrahim Oğuz ve diğerleri*, B. No: 2013/5926, 6/10/2015; *Şevket Karataş*).

26. Kamulaştırmaz el atma, idareye taşınmazı kullanma ve kamulaştırma işlemi yapmadan taşınmazı elde etme imkânı sağlamaktadır. Böyle bir kamulaştırma işlemi olmadığından, kullanılan taşınmazın devrini meşrulaştırma ve belli bir hukuki güvence sağlama imkânı sunan tek unsur, idare tarafından kullanımın yasal olmadığına tespit edildiği ve bireylere *kamulaştırmaz el atma nedeniyle tazminat* ödenmesine hükmedildiği mahkeme kararıdır. Kamulaştırmaz el atma uygulaması, hukuki planda taşınmazların maliki olarak kalan başvuruçuları, herhangi bir kamu yararı gerekçesi ile eylemini haklı kılmayan idareye karşı dava açmak zorunda bırakmaktadır. Böyle bir kamu yararı gerekçesinin gerçekliği ancak daha sonra mahkemeler tarafından değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle kamulaştırmaz el atma -her ne olursa olsun- idare tarafından istenerek neden olunmuş kanuna aykırı bir durumun mazur görülmesine ve idarenin kanuna aykırı davranışından fayda sağlamasına yol açmaktadır. İdareye resmî kamulaştırma kurallarının ötesine geçme imkânı sağlayan böyle bir uygulama, kişilerin öngörülemez ve keyfi durumlarla karşılaşması tehlikesini taşımaktadır. Söz konusu uygulama, yeterli derecede hukuki güvence temin edecek ve gerektiği şekilde gerçekleştirilen bir kamulaştırmanın alternatifini oluşturacak nitelikte değildir (*Celalettin Aşçıoğlu*, § 57).

27. Somut olayda da anılan ilkelerden ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır. Sonuç olarak başvuruçunun taşınmazına yapılan kamulaştırmaz el atmanın Anayasa'nın 13., 35. ve 46. maddeleri ile 2942 sayılı Kanun'da belirtilen usule uymayan bir müdahale olduğu ve mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin kanunilik ilkesini ihlal ettiği kanaatine ulaşılmıştır.

28. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

B. Mülkiyet Hakkıyla Bağlantılı Olarak Etkili Başvuru Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvuruçunun İddiaları

29. Başvuruçunun, taşınmazına altmış yıldan fazla bir süre kamulaştırmaz olarak el konulduğu hâlde yaptığı tüm idari ve adli başvurulardan sonuç elde edememesinden yakınmıştır. Başvuruçunun, taşınmazına kamulaştırmaz olarak el atıldığı döneme ilişkin olarak herhangi bir tazminat ödenmemesinin mülkiyet hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

30. Anayasa'nın "*Temel hak ve hürriyetlerin korunması*" kenar başlıklı 40. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir."

31. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki niteliğinden dolayı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvuru, kamulaştırmaz el atma dolayısıyla tazminat elde edememesinden yakınmıştır. Başvurucunun şikâyetinin Anayasa'nın 35. maddesinde düzenlenen mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

32. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlâl edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

33. Etkili başvuru hakkı anayasal bir hakkının ihlâl edildiğini ileri süren herkese hakkın niteliğine uygun olarak iddialarını inceleyebileceği makul, erişilebilir, ihlalin gerçekleşmesini veya sürmesini engellemeye ya da sonuçlarını ortadan kaldırmaya (yeterli giderim sağlama) elverişli idari ve yargısal yollara başvurulabilme imkânı sağlanması olarak tanımlanabilir (*Y.T. [GK]*, B. No: 2016/22418, 30/5/2019, § 47; *Murat Haliç*, B. No: 2017/24356, 8/7/2020, § 44).

34. Öte yandan şikâyetlerin esasının incelenmesine imkân sağlayan ve gerektiğinde uygun bir telafi yöntemi sunan etkili hukuk yollarının olması ilgililere etkili başvuru hakkının sağlanmasının bir gereğidir. Buna göre kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi amacıyla öngörülen yargı yollarının mevzuatta yer alması yalnız başına yeterli olmayıp bu yolun aynı zamanda pratikte de başarı şansı sunması gerekir. Söz konusu yola başvurulabilmesi için öngörülen koşullar somut olaylara tatbik edilirken dayanak işlem, eylem ya da ihmallerden kaynaklanan savunulabilir nitelikteki iddiaların bu doğrultuda geniş şekilde değerlendirilmesi, koşulların oluşmadığı sonucuna ulaşılması durumunda ise bu durumun yargı makamları tarafından ilgili ve yeterli gerekçelerle açıklanması gerekir (*İlhan Gökhan*, B. No: 2017/27957, 9/9/2020, §§ 47, 49).

35. Anayasa'nın 35. maddesinde "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.*" hükmüne yer verilerek mülkiyet hakkı güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 5. maddesinde ise insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. Mülkiyet hakkının etkili bir şekilde

korunabilmesi yalnızca devletin bu haklara müdahaleden kaçınmasıyla sağlanamaz. Anayasa'nın 5. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde 35. maddesi uyarınca devletin pozitif yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bu pozitif yükümlülükler kimi durumlarda özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar da dâhil olmak üzere söz konusu temel hakların korunması için belirli tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir (AYM, E.2019/40, K.2020/40, 17/7/2020, § 37; AYM, E.2019/11, K.2019/86, 14/11/2019, § 13; *Türkiye Emekliler Derneği*, B. No: 2012/1035, 17/7/2014, §§ 34-38; *Eyyüp Boynukara*, B. No: 2013/7842, 17/2/2016, §§ 39-41; *Osmanoğlu İnşaat Eğitim Gıda Temizlik Hizmetleri Petrol Ürünleri Sanayi Ticaret Limitet Şirketi*, B. No: 2014/8649, 15/2/2017, § 43).

36. Devletin pozitif yükümlülükleri nedeniyle mülkiyet hakkı bakımından koruyucu ve düzeltici bazı önlemler alması gerekmektedir. Koruyucu önlemler mülkiyete müdahale edilmesini önleyici; düzeltici önlemler ise müdahalenin etkilerini giderici, diğer bir ifadeyle telafi edici yasal, idari ve fiili tedbirleri kapsamaktadır. Mülkiyet hakkına müdahalenin malik üzerinde doğurduğu olumsuz sonuçların mümkünse eski hâle döndürülmesi, mümkün değilse malikin zarar ve kayıplarının telafi edilmesini sağlayan idari veya yargısal birtakım hukuki mekanizmaların oluşturulması devletin pozitif yükümlülüklerinin bir gereğidir (*Osmanoğlu İnşaat Eğitim Gıda Temizlik Hizmetleri A.Ş.*, B. No: 2014/8649, 15/2/2017, §§ 46, 48).

37. Kamulaştırmасız el atma birçok anayasal güvenceyi zedeleyen ağır bir mülkiyet hakkı ihlalidir. Diğer yönüyle kamulaştırmасız el atma Anayasa'da yasaklanan bir müdahale biçimidir. Bu sebeple kamulaştırmасız el atma yasağının ihlali hâlinde bu ihlali giderecek, oluşan zararları telafi edecek, benzer olayların tekrarlanmasını önleyecek ve caydırıcılığı sağlayacak başvuru yollarının oluşturulması Anayasa'nın 40. maddesinin gereğidir. Öte yandan oluşturulacak yargısal yolun mülkiyet hakkının ihlalinin doğan tüm zarar iddialarını inceleme ve gerekirse tazminata hükmetme kapasitesinin ve maliki yeni bir dava açmak zorunda bırakmayacak niteliğinin olması zorunludur.

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

38. Somut olayda 1952 ile 1956 yılları arasındaki bir dönemde başvuruçunun taşınmazının bir bölümünün üzerinden enerji nakil hattı geçirilmiş ve bireysel başvuruya konu kararın verildiği 18/1/2018 tarihinden önce de sökülümüştür. Dolayısıyla kamulaştırmасız el atma suretiyle mülkiyet hakkına yapılan müdahale en geç 18/1/2018 tarihinde sona ermiştir. Bununla birlikte başvuruçunun, taşınmazı kamulaştırmасız olarak el atıldığı dönemde taşınmazını tam olarak kullanmadığını ileri sürmüş; bu sebeple oluştuğunu iddia ettiği zararın tazmin edilmesini istemiştir. Dolayısıyla başvuruçunun talebinin sadece geleceğe yönelik olarak irtifak bedeline hükmedilmesinden ibaret olmadığı anlaşılmıştır. Başvuruçunun, geçmiş dönemde gerçekleşen müdahaleden kaynaklanan zararlarının da tazmin edilmesini talep etmiştir. Bu durumda etkili başvuru hakkı yönünden Anayasa Mahkemesince incelenecek ilk mesele başvuruçunun zararının bulunup bulunmadığının tespiti ve varsa tazminini sağlayabileceği etkili bir başvuru yolunun mevcut olup olmadığıdır.

39. Kamulaştırmасız el atma sebebiyle açılan tazminat davasının taşınmazın üzerinden enerji nakil hattı geçirilmesi sebebiyle kullanım durumunda bir kısıtlılık meydana gelip gelmediğinin tespit edilmesi ve varsa zararın hesaplanarak tazminata hükmedilmesi yönünden etkili bir dava yolu olduğu hususunda tereddüt yoktur.

40. Anayasa Mahkemesince incelenecek ikinci mesele ise teorik düzeyde etkili olduğu tespit edilen bu yolun başvuruçunun davasında fiilen işleyip işlemediği, diğer bir

ifadeyle pratikte başarı şansı sunup sunmadığıdır. Asliye Hukuk Mahkemesi enerji nakil hatlarının dava devam ederken sökülmesi olduğunu gözeterek davanın konusuz kaldığını değerlendirmiş ve dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına hükmetmiştir.

41. Başvurucunun açtığı davanın enerji nakil hatlarının sökülmesi istemine ilişkin olmadığına altını çizmek gerekir. Başvurucu, kamulaştırmaz el atma sebebiyle tazminat talebiyle dava açmıştır. Kamulaştırmaz el atma fiilinin dava devam ederken sona erdiği ve ihlal teşkil eden durumun ortadan kalktığı gözetildiğinde Asliye Hukuk Mahkemesinin kamulaştırma bedeli ödenmesi istemini karara bağlamaması keyfî ve temelsiz değildir. Bununla birlikte başvurunun zararı sadece kamulaştırma bedeli ödenmemesinden ibaret değildir. Başvurucunun ayrıca taşınmazdaki enerji nakil hattı sebebiyle taşınmazı kullanamamasından kaynaklanan zararları da bulunmaktadır.

42. Bir taşınmazın kamulaştırılması veya Anayasa'ya aykırı olarak taşınmaza kamulaştırmaz olarak el atılması hâlinde ödenecek tazminatın tespitine yönelik davanın kamulaştırma işleminden ya da kamulaştırmaz el atma fiilinden doğan tüm zararları kapsayacak nitelikte olması gerekir. Malikin, aynı kamulaştırmaz el atma fiilinden doğan farklı zarar türleri için ayrı davalar açmak zorunda bırakılması mülkiyet hakkına ilişkin anayasal güvencelerle uyumlu olmayacağı gibi etkili başvuru hakkının ihlaline de yol açar. Somut olayda Asliye Hukuk Mahkemesinin davanın kapsamını geleceğe yönelik ittifak bedelinin tespitiyle sınırlaması, geçmiş dönemde gerçekleşen müdahaleden kaynaklı zararlar yönünden bir inceleme yapmaması, -davanın kamulaştırmaz el atma sebebiyle uğranılan zararların tazmini için açıldığı da dikkate alındığında- teorik düzeyde etkili olduğu tespit edilen başvuru yolunun olayda başarı şansı sunma kapasitesini yitirmesine sebep olmuştur.

43. Nitekim Anayasa Mahkemesinin *İbrahim Sözer ve diğerleri* (B. No: 2016/10425, 4/4/2019) kararına konu olayda imar planında ilköğretim tesis alanı olarak ayrılan ancak aradan yaklaşık otuz yıl geçmesine rağmen kamulaştırılmayan taşınmazın kullanılamamasından dolayı uğranılan zararın tazmini istemi, taşınmazın kamulaştırılması ihtiyacının ortadan kalktığına vurgu yapılarak reddedilmiştir. Anayasa Mahkemesi, başvuru sahiplerinin sadece kamulaştırma bedelinin değil bugüne kadar taşınmazı kullanamamaktan dolayı uğradıklarını öne sürdüğü zararın da karşılanmasını talep ettiğine vurgu yapmış; müdahalenin ölçülü olabilmesi için başvuru sahipleri yönünden anılan kısıtlamaların yol açtığı zararların da tazmin edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi sonuç olarak herhangi bir tazminat ödenmemesinin başvuru sahipleri olarak aşırı ve olağan dışı bir külfet yüklediğine işaret ederek mülkiyet hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir (*İbrahim Sözer ve diğerleri*, §§ 48-52).

44. Sonuç olarak Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından başvurunun taşınmazı için uğradığı zararlara yönelik bir inceleme yapılmamış olması nedeniyle Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

C. Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

45. Başvurucu, yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

46. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

47. Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin yargılamanın süresi tespit edilirken sürenin başlangıç tarihi olarak davanın ikame edildiği tarih; sürenin sona erdiği tarih olarak -çoğu zaman icra aşamasını da kapsayacak şekilde- yargılamanın sona erdiği tarih, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesinin makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetle ilgili kararını verdiği tarih esas alınır (*Güher Ergun ve diğerleri*, B. No: 2012/13, 2/7/2013, §§ 50, 52).

48. Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin yargılama süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken yargılamanın karmaşıklığı ve kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurusunun yargılamanın süratle sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususlar dikkate alınır (*Güher Ergun ve diğerleri*, §§ 41, 45).

49. Anılan ilkeler ve Anayasa Mahkemesinin benzer başvurularda verdiği kararlar dikkate alındığında 6 yıl 9 ay 16 günlük yargılama süresinin makul olmadığı sonucuna varılmıştır.

50. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

D. Giderim Yönünden

51. Tespit edilen ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına ilişkin usul ve esaslar 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinde yer almaktadır.

52. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına işaret etmiştir (*Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

53. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

54. İncelenen başvuruda; başvurucaunun taşınmazına kamulaştırmaz olarak el atılması nedeniyle mülkiyet hakkının, başvurucaunun zarar ve tazminata ilişkin iddialarının incelenmemesi nedeniyle etkili başvuru hakkıyla bağlantılı olarak mülkiyet hakkının, yargılamanın makul sürede tamamlanmaması nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

55. Mülkiyet hakkına ilişkin ihlal, idarenin eyleminden kaynaklanmıştır.

56. Kamulaştırmaz el atma uygulaması Anayasa'nın 13. ve 35. maddeleri yanında doğrudan 46. maddesine aykırı olarak mülkiyet hakkının ihlaline yol açan çok önemli bir sorundur. Bununla birlikte 221 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile 9/10/1956 tarihine kadarki, 2942 sayılı Kanun'un geçici 6. maddesi ile de 9/10/1956 ile 4/11/1983 tarihleri arasındaki kamulaştırmaz el atma uygulamalarının tasfiyesi amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Buna rağmen 4/11/1983 tarihi sonrasında da idarelerce kamulaştırmaz el atma uygulamasına başvurulduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi temel bir hak olarak güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlaline sebebiyet veren kamulaştırmaz el atma uygulamasının ülkemizde yapısal bir sorun teşkil ettiğine dikkati çekmektedir.

57. Buna karşın derece mahkemelerince yalnızca kamulaştırma bedelinden ibaret olan maddi tazminata hükmedilmesi ve manevi tazminat gibi başka yaptırımların uygulanmaması idarelerin olağan kamulaştırma usulüne başvurmak yerine kamulaştırmaz el atma uygulamasını tercih etmesine yol açmaktadır. Hâlbuki kanunî bir dayanağı bulunmayan kamulaştırmaz el atma uygulaması Anayasa'nın öngördüğü mülkiyet hakkının korunmasının gerekliliklerini de içermediğinden olağan kamulaştırma usulünün bir alternatifi olamaz. Nitekim 1/3/2014 tarihli ve 28928 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu kararına ekli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlallerinin önlenmesine ilişkin Eylem Planı'nda da idarelerin kamulaştırmaz el atma yoluna başvurmalarının önlenmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesi kamulaştırmaz el atma uygulamasına son verilmesi bakımından öngörülen bu tedbirlerin ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

58. Sonuç olarak Anayasa'nın doğrudan sözüne aykırı olduğu ve kanuna dayalı olmadığı tespit edilen kamulaştırmaz el atma suretiyle mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin yukarıda değinildiği üzere yapısal bir sorun teşkil ettiği dikkate alınmalıdır. Buna göre Anayasa ile güvence altına alınan mülkiyet hakkının ihlaline yol açıldığının bilinerek idari anlamda gerekli tedbirlerin alınması ve benzeri nitelikte yeni ihlallere yol açılmaması için kararın bir örneğinin taşınmaza el atan sorumlu idare olan TEİAŞ'ın ilgili olduğu Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına da gönderilmesi gerekir.

59. Mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkı ile makul sürede yargılanma hakkı ihlalleri yargı mercilerinin kararları ve hareketsizliklerinden kaynaklanmıştır.

60. Mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda kararın gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatmak ve Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar vermektir (6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasında düzenlenen bireysel başvuruya özgü

yeniden yargılama kurumunun özelliklerine ilişkin kapsamlı açıklamalar için bkz. *Mehmet Doğan*, §§ 54-60; *Alişül Alkaya ve diğerleri (2)*, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

61. Bunun yanında başvurucunun kamulaştırmasız el atma sebebiyle uğradığı manevi zararlarının karşılığı olarak başvurucuya 13.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir. Ayrıca makul sürede yargılanma hakkının ihlali sebebiyle ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararı karşılığında başvurucuya 27.000 TL manevi tazminat ödenmesine, fazlaya ilişkin talebin reddine karar verilmesi gerekir.

62. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 364,60 TL harçtan oluşan yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA**,

2. Mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA**,

3. Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA**,

B. 1. Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkının **İHLAL EDİLDİĞİNE**,

2. Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının **İHLAL EDİLDİĞİNE**,

3. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki makul sürede yargılanma hakkının **İHLAL EDİLDİĞİNE**,

C. Kararın bir örneğinin mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Tortum Asliye Hukuk Mahkemesine (E.2016/33, K.2018/18) **GÖNDERİLMESİNE**,

D. Başvurucuya 40.000 TL manevi tazminat **ÖDENMESİNE**, tazminata ilişkin diğer taleplerin **REDDİNE**,

E. 364,60 TL harçtan oluşan yargılama giderinin başvurucuya **ÖDENMESİNE**,

F. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal faiz **UYGULANMASINA**,

G. Kararın bir örneğinin bilgi için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE.

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 25/5/2022 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.